

İBRAHİM RÂZÎ VE ESERLERİ

Süleyman GÜR*

Hayatı

İbrahim Râzî'nin hayatına dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunamamış olup adına burada tanıtılacak olan *Hediyetü'l-Uşşâk* isimli eser sayesinde ulaşılmıştır. Bu eserden hareketle onunla ilgili şu bilgiler verilebilir. Yazar, eserinde “Trabzûnî” nisbesini kullanmaktadır. Buna göre aslen Trabzonludur. Adı İbrahim Râzî'dir. Bektaşî tarikatına mensup olup Karaağaç Dergâhı şeyhi Hasib Babanın (ö. 1886) mürididir. Doğum ve ölüm tarihi bilinmemekle birlikte şeyhinin yaşadığı dönem ve eserini telif ettiği tarih dikkate alındığında hicri 1290'lı yıllarda hayatta olduğu söylenebilir. Tahsil durumu tam olarak bilinmemekle birlikte eserinden hareketle iyi bir eğitim aldığı ve daha çok tasavvufî içerikli şiirler yazdığı söylenebilir.

Eseri

Hediyetü'l-Uşşâk/هدية العشاق

Eserin tespit edilebilen tek nüshası İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, nr. 735'te bulunmaktadır. Toplam 82 varaktır. 1290/1873 yılında telif edilmiştir. Müellif hattı olduğu düşünülmektedir. Güzel bir Rik'a hattıyla yazılmıştır. Dili Osmanlıcadır. Her sayfada iki sütun, on yedi satır vardır. Filigranlı ince Avrupa kâğıda yazılmıştır. Eser, “Tertîbu Hediyetü'l-Uşşâk Trabzûnî İbrahim Râzî min bende-i Hasîb Baba kuddise sirruhu'l-âlî der Asitâne-i Aliyye 'an Dergâh-ı Karaağaç”¹ ifadesi ile başlamaktadır. Eser ve müellif ismi buradan alınmıştır. Bektaşîliğin İstanbul'daki en eski ve önemli dergâhı olan Karaağaç Dergâhı'na mensubiyeti ve Hasib Baba'nın müridi olduğu da yine bu ifadeden anlaşılmaktadır. Edebiyat, tarih ve tasavvufa ilgi duyanlar için üzerinde çalışılmaya değer bir eserdir.

Muhtevası

Eser ilk bakışta müellife ait bir divan özelliği göstermektedir. Baştan sona kadar şiir örnekleri ile doludur. Eseri birkaç bölüme ayırmak mümkündür. İlk bölüm mesnevi tarzında nazmedilmiştir. Burada çok sayıda gazel yer almaktadır. Bu gazellerde Ehl-i Beyt, Hz. Ali ve çocuklarına dair çok sayıda rivayete de yer verilmektedir. Bu rivayetlerden hareketle onların fazileti, üstünlüğü, onları sevmenin ve saymanın gerekliliği gibi konular işlenmektedir. Özellikle Hz. Ali ve Hz. Fatıma'yı merkeze alan hadislerin nakledildiği görülmektedir. Bu nakillerin kaynakları da ustaca şiirlerin arasında verilmiştir. En çok kullanılan kaynakların Buhârî'nin *Sahih*'i, Süyûtî'nin *Cem'u'l-Cevâmi*'i, Süyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr*'i, İbn Hacer'in *Savâ'iki*, Burhaneddîn'in *İnsanu'l-'Uyûn*'u ve kutsi hadisler olduğu görülmektedir. Bazı

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, suleymangur@trabzon.edu.tr

¹ Karaağaç Tekkesi, İstanbul'daki Bektaşî tekkelerinden en önemlisi ve en kıdemlisidir. Bu özelliğinden dolayı babaenlerin en yaşlısı bu tekkenin postnişini olur ve Hacı Bektaş Vekili unvanını alırdı. Ayrıca Yeniçeri Ocağı'nın Ortasında Bektaşî babasına tahsis edilmiş “vekil postu” adlı oda bulunmaktaydı. Karaağaç Tekkesi şeyhi baba olarak buraya oturur ve önemli bir nüfuza sahip olurdu. 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşîliğin de yasaklanması üzerine yıktırılan Karaağaç Tekkesi, Sultan Abdülaziz döneminde, 1870 yılında Yeniceli Hasib Baba tarafından yeniden faaliyete geçirilmiştir. Bu sebeple tekke Hasib Baba'nın ismiyle de anılır olmuştur. Fahri Maden, “Karaağaç'da Bir Bektaşî Ocağı: Sarı Sufî Hüseyin Baba-Hasib Baba Tekkesi”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (2014)7: 29-76.

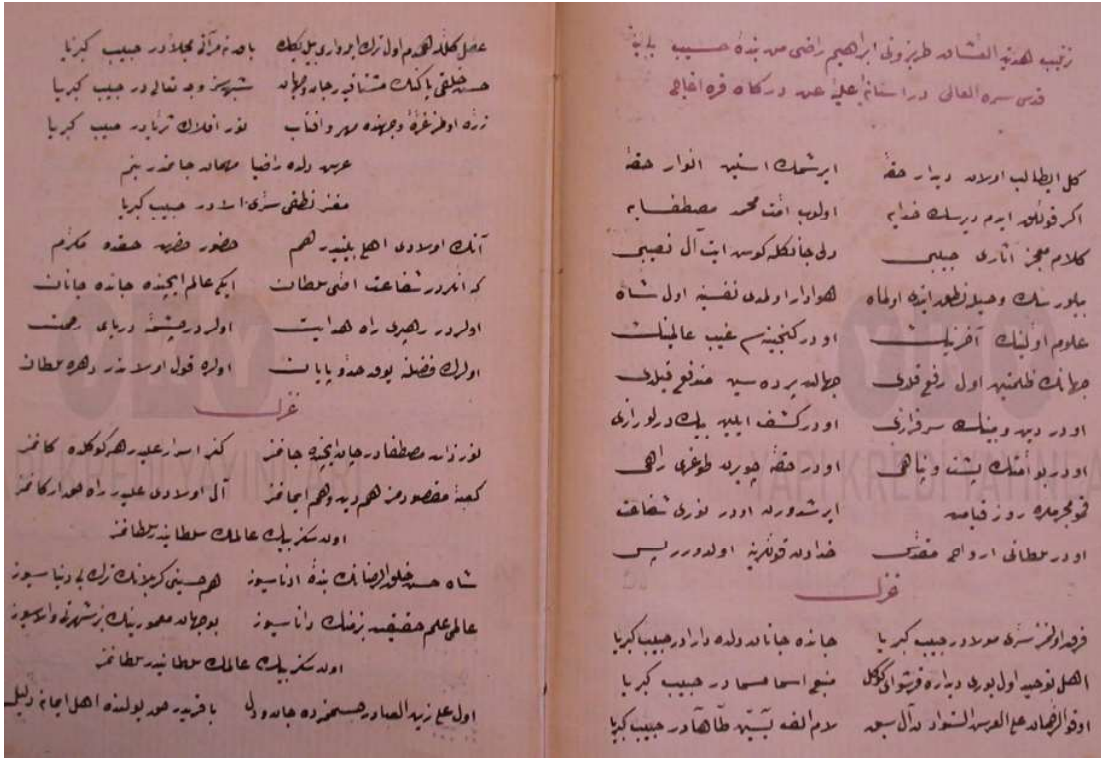
rivayetleri “kâle Rasülüllah” diyerek kaynak vermeden aktarmaktadır. Şiirlerin arasında birçok âyet-i kerîmeyi de zikretmektedir. Gazellerden oluşan bu bölüm “Temmeti’l-kitâbu bi avnillahi’l-meliki’l-veh-hâb 25 Zilhicce Sene 1290” ifadesi ile 28a varakta sona ermektedir.

28b-30a varakları arası boştur. 30b -31b varakları arasında bir Münâcât yer almaktadır. Varak 31b’den 73a’ya kadar “kâfiyetü’l-bâ, kâfiyetü’t-tâ...kâfiyetü’l-yâ” başlıkları altında Arap alfabesine göre “elif” harfinden başlanarak “ya” harfine kadar olan bütün harfler sırasıyla mısra sonlarında kafiye oluşturacak şekilde çok sayıda şiir sıralanmıştır. Önce “elif” kafiyesi ile biten şiirler, sonra “bâ” kafiyesi ile biten şiirler, en son “ya” kafiyesi ile biten şiirlere yer verilmiştir. 73 b varakta şehitlerin efendisi imam Hüseyin için yazılan bir mersiye yer almaktadır. 76a’da Hasib Baba için yazılan bir kaside mevcuttur. 77a’da “Kaside-i der vaf-ı Sultan Aziz Han” başlığı ile Sultan Abdülaziz’e yazdığı kaside vardır. 78a’da “Kaside-i der vaf-ı Sadrazam Mahmud Nedim Paşa” ifadesi ile Sadrazama da kaside yazdığı görülmektedir. 79a’da “Kaside-i der vaf-ı Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa” başlığı altında da Mustafa Fazıl Paşa’ya yazdığı kaside bulunmaktadır.

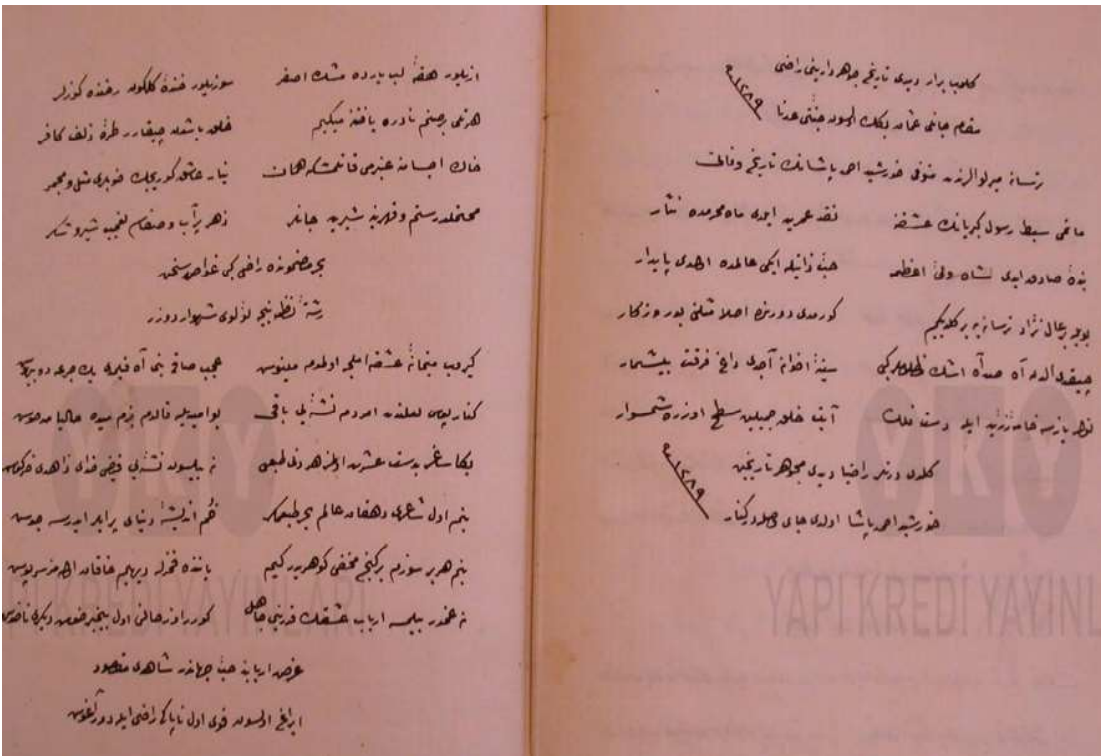
İbrahim Râzî’nin divanının varak 80a’dan 82b’ye kadar olan bölümünde ise klasik Türk edebiyatında önemli bir yer tutan tarih manzumeleri yer almaktadır. Bu bölüm, şairin tarih düşürme sanatındaki maharetini göstermesi bakımından önemli olduğu gibi vefatına tarih düştüğü zatların hayatlarına dair de önemli bilgiler sunmaktadır. Yazarlar tarih düşürme sanatına doğum, ölüm, sünnet, savaş gibi bazı önemli konularda başvurmuşlardır. İbrahim Efendi ise bazı önemli kişilerin vefatına tarih düşürmüştür. Bu kişilerden biri Mirâti Baba’dır.² Kaynaklarda hakkında epeyce bilgi olmakla birlikte vefat tarihi konusunda ciddi bir karmaşa vardır. Bu karmaşayı giderme bakımından bu bölüm ayrıca önemlidir. Vefatına tarih düştüğü kişilerden biri de Galata Yeşildirek hamamcısı Ali Bey’in validesidir. Yine Ali Bey’in oğluna da tarih düşürmüştür. Tersane baş tulumbacısı Âgâh Bey’in eşi için de tarih düşürmüştür. Hasib Baba’nın damadı Mustafa Efendi, Kaymakam Osman Bey, Tersane mirlivalarından Hurşit Ahmed Paşa tarih düşürdüğü diğer kişilerdir.

Eserle ilgili son olarak şu hususu yinelemekte fayda görüyoruz. Tespitlerimize göre bu eser şu ana kadar hiç çalışılmamıştır. Oysa tarihi ve içerik değeri bakımından oldukça zengindir. Özellikle edebiyat, tasavvuf ve tarih ilmi ile ilgilenen araştırmacıların bu eserden hareketle çeşitli yayınlar yapması faydalı olacaktır.

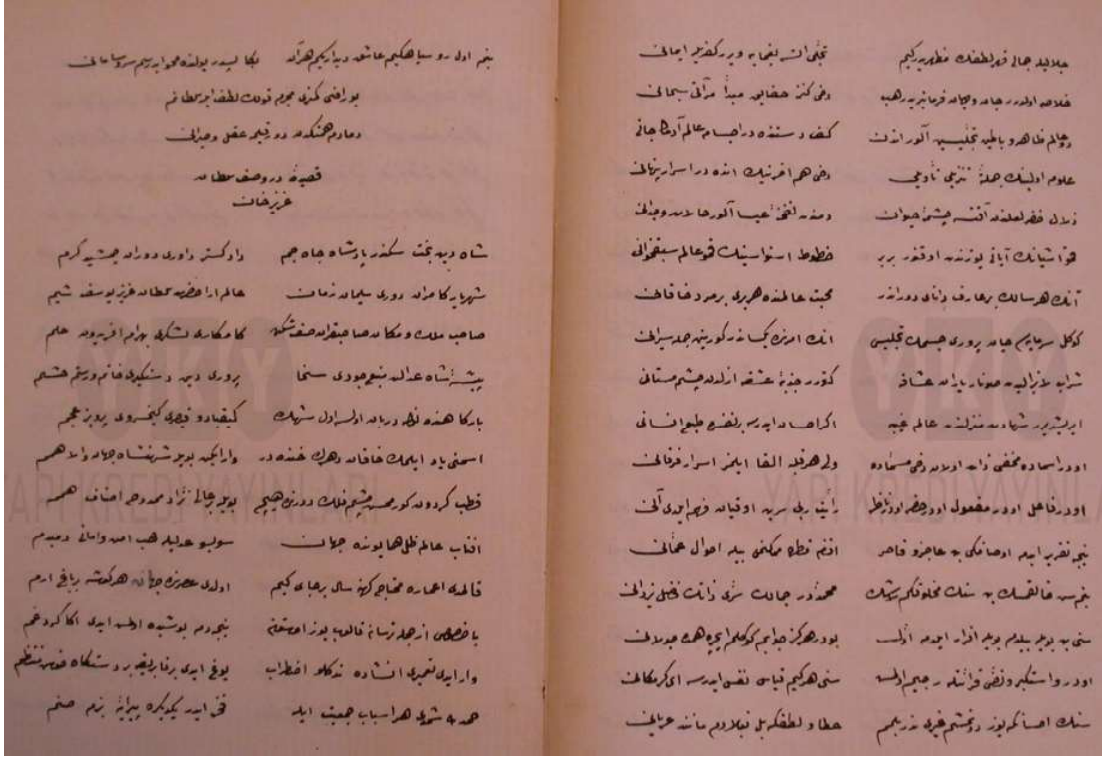
² Hakkında detaylı bilgi için bk. Fatma Ahsen Turan, “Kalecikli Mirâti Mehmed,” Erişim: 15 Ekim 2023. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mirati-kalecikli-mirati-mehmed>.

Resim 1: Eserin ilk iki sayfası (Sermet Çifter, Türkçe Yazmaları, nr. 735)

Resim 2: Eserin son iki sayfası (Sermet Çifter, Türkçe Yazmaları, nr. 735)

Resim 3: Sultan Abdülaziz'e yazdığı kasidenin bir bölümü (Türkçe Yazmaları, nr. 735)

Kaynakça

- Maden, Fahri. "Karaağaç'da Bir Bektaşî Ocağı: Sarı Sufî Hüseyin Baba-Hasib Baba Tekkesi." *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (2014), 7: 29-76.
- Turan, Fatma Ahsen. "Kalecikli Mirâtî Mehmed." Erişim: 15 Ekim 2023. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mirati-kalecikli-mirati-mehmed>.
- Trabzonî, İbrahim Râzî. *Hediyetü'l-Uşşâk*. İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, nr. 735.